

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ?

Питання свободи та особистої недоторканності є фундаментальними для будь-якої демократичної держави. Кожна людина від народження має права, які захищені як національним законодавством, так і міжнародними нормативно-правовими актами. Україна, як правова держава, гарантує ці права своїм громадянам, зокрема через Конституцію України та міжнародні договори, такі як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини).

Незважаючи на законодавчі гарантії, випадки порушень права на свободу трапляються часто. Незаконні затримання, політичні переслідування, свавільні рішення судів – усе це реальність, з якою стикаються громадяни не лише в авторитарних державах, а й у країнах з розвинутою демократією. В Україні також існують випадки зловживання владою, коли людей незаконно затримують або застосовують до них заходи, що суперечать правовим нормам.

Одним із ключових аспектів захисту прав людини є незалежність судової системи. Якщо судова влада підпорядкована політичним інтересам, захистити права громадян стає значно складніше. Саме тому важливо не лише закріплювати гарантії в Конституції, але й створювати механізми для їхнього реального захисту.

Конституція України є основним законом держави, який визначає права і свободи громадян. У статті 29 Основного Закону прямо закріплено право кожної людини на особисту недоторканність і свободу:

«Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.»

Ця норма встановлює базові гарантії для кожної особи: неможливість незаконного позбавлення волі, необхідність судового контролю за арештом та обмеженням особистої свободи. Це означає, що держава не може свавільно затримувати або обмежувати свободу громадян без дотримання законних процедур.

Окрім того, Конституція передбачає, що кожен затриманий має бути негайно поінформований про підстави затримання, свої права, а також забезпечений правом на адвоката та на судовий розгляд своєї справи без зволікань.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, яку Україна ратифікувала у 1997 році, також містить положення, що гарантують свободу людини. У статті 5 Конвенції закріплено:

«Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути позбавлений свободи інакше ніж на підставі і відповідно до процедури, передбаченої законом.»

Конвенція встановлює конкретні підстави, за яких особу можна позбавити волі, зокрема:

- а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення, або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

д) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

е) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

ф) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції. Крім того, Конвенція передбачає право затриманої особи на швидкий судовий розгляд щодо правомірності затримання та право на компенсацію у разі незаконного арешту.

Юридична практика Європейського суду з прав людини є також важливим джерелом тлумачення та захисту прав людини, зокрема права на свободу та особисту недоторканність. Прикладом можуть бути такі справи:

- Справа "Кавала проти Туреччини" (2019) – Суд визнав, що арешт журналіста Османа Кавали був свавільним та мав на меті змусити його замовкнути, що є порушенням статті 5 Конвенції. Це рішення підкреслює важливість незалежного судового контролю за затриманнями.

- Справа "Тимошенко проти України" (2013) – Суд визнав, що арешт Юлії Тимошенко був політично мотивованим і порушував її право на свободу. Це рішення стало прецедентом щодо незаконного використання кримінального правосуддя з політичних мотивів.

В Україні існує кілька механізмів захисту права на свободу та особисту недоторканність. Перш за все, це судова система, яка має забезпечувати розгляд справ щодо незаконного затримання чи арешту. Кожен громадянин має право подати скаргу до суду, якщо вважає, що його свобода була обмежена без законних підстав.

Важливу роль відіграє також Омбудсмен України – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, який здійснює контроль за дотриманням прав людини та розглядає скарги громадян на дії державних органів.

Окрім національних механізмів, кожен громадянин України має право звернутися до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), якщо вичерпано всі внутрішні засоби правового захисту, а порушення права на свободу не було усунене.

Хоча право на свободу є абсолютним у своїй сутності, воно має певні межі, визначені законом. Наприклад, особа може бути затримана за підозрою у скоєнні злочину, проте лише за дотримання процесуальних гарантій. Також держава може обмежувати свободу під час надзвичайного або воєнного стану, проте навіть у цих випадках такі обмеження повинні відповідати міжнародним стандартам.

Кожен із нас має не лише право на свободу, а й обов'язок його захищати. Одна з найбільших помилок суспільства – байдужість до порушень прав людини. Якщо ми закриваємо очі на несправедливість, вона лише посилюється. Саме тому громадяни повинні бути обізнаними щодо своїх прав, активно реагувати на їхні порушення, використовувати національні та міжнародні механізми захисту. Сучасні технології надають широкі можливості для правозахисту: соціальні мережі, міжнародні платформи, правозахисні організації – усе це може бути використано для боротьби проти свавілля. Крім того, важливо підтримувати незалежні засоби масової інформації, які можуть висвітлювати факти порушення прав людини.

Право на свободу та особисту недоторканність є одним із ключових прав кожної людини. Воно закріплене у Конституції України та Конвенції про захист прав людини, що забезпечує його надійний юридичний захист. Проте важливо розуміти, що держава має право обмежувати це право лише у виняткових випадках і за суворого дотримання законності. Громадяни повинні знати свої права, щоб мати змогу ефективно захищати себе від можливих порушень з боку державних органів. Тільки в умовах верховенства права можна забезпечити справжню свободу та безпеку кожного громадянина.